

*Мср Андрија Поповић, сарадник у високом образовању
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-7567-5593*

*Прегледни научни рад
УДК: 342.738
DOI: 10.46793/XXMajsko2.361P*

ЉУДСКА ПРАВА И ПРАВНИ МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ

Резиме

Будући да су подаци о личности кључне информације односно скупови информација на основу којих се постиже очување приватности сваког појединца у друштву, питање њихове заштите је од изузетно великог значаја. Неопходно је, због тога, истаћи потребу да се овој теми посветимо на одговарајући начин управо имајући у виду њену сложеност. С тим у вези, пажња аутора ће бити усмерена првенствено на нормативне али и институционалне механизме путем којих се остварује заштита података о личности, и то како у међународним правним оквирима тако и у праву Републике Србије. Посебан акценат ће бити стављен и на описивање механизма правне заштите који су установљени у одабраним земљама у окружењу. Сем тога, предмет рада ће бити и анализа права приватности, његовог одређења, утврђивања места као и значаја који поменути појам има у правном поретку. У наведеном раду ће посебно место имати и утврђивање положаја људских права у правном и друштвеном поретку као и утврђивање њиховог односа са подацима о личности као и са правом приватности.

***Кључне речи:** приватност, подаци о личности, заштита, правни акти, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, људска права.*

1. Уводна разматрања

Имајући у виду време у којем живимо као и развој технологије који упоредо прати развој данашњице, не можемо а да се не запитамо које је наше место у оваквим друштвеним околностима. Једно од питања које нас често мотивише да о овом проблему размишљамо се управо тиче права на приватност чије очување је од виталног интереса и значаја за правилан развој појединца. Развој технологије, информационих система као и све већа присутност на друштвеним мрежама, неминовно утиче на то да се приватност

односно онај део живота који се чува од друштва у целини, све више умањује. Често се дешава да, управо имајући у виду инсистирање на информатичком усавршавању као и на потреби да се управо на тај начин извршавају поједине обавезе које су се вековима извршавале на неки други начин, поједини подаци о личности, на много лакши начин него пре, буду доступни трећим лицима па да, самим тим, много лакше него пре постану предмет злоупотребе.

Управо имајући у виду колику штету може нанети злоупотреба података о личности, на међународном и националном нивоу је донето доста правних прописа који за примарни циљ имају не само хармонизацију правних прописа у овој области већ и умањивање свих штетних последица које настају злоупотребом података о личности али им је и циљ да што више, путем ефикасних правних механизма, предупреду злоупотребе до којих може доћи. Осим тога, широм света се формирају и посебна тела или организације којима се, у први план, ставља обавеза заштите података о личности. Имајући у виду значај постављеног питања, све више се може говорити и о постојању посебне научне дисциплине која се примарно бави заштитом података о личности као и начинима на које државни органи и друге организације могу да рукују али и да приступају обради података о личности. Када говоримо о процесу руковања као и о процесу обраде података о личности појединца, кључно питање које се ту поставља се тиче граница до којих органи и организације могу ићи у процесу обраде података о личности а да тиме не изврше повреду/злоупотребу. Наведено питање припада питањима која су изузетно комплексна те је, самим тим, веома тешко дати један задовољавајући одговор. Начини руковања односно начини обраде података о личности појединаца односно границе до којих се може ићи у том руковању су питања о којима се расправља у околностима сваког конкретног случаја. То је због тога што је свака конкретна ситуација прича за себе али и због тога што се, имајући у виду озбиљност овог питања, наведени подаци најбоље штите детаљном анализом процеса руковања и обраде која је извршена у сваком конкретном случају.

Имајући у виду да подаци о личности, који могу бити предмет злоупотребе, могу задирати у најразличитије сфере живота појединца, самим тим ће предметни рад настојати да обухвати све важније аспекте заштите података о личности али ће се позабавити и детаљном анализом правних аката као и организација које се примарно баве заштитом података о личности. У вези са тиме ће бити истакнут и значај људских права, чије је остваривање кључно за свакодневно функционисање али и битисање појединца у друштву. Биће утврђен положај и место односно гаранција заштите података о личности у систему људских права и слобода. Сем тога, ставиће се акценат како на нормативне тако и на институционалне механизме путем којих се обезбеђује не само прокламовање података о личности, као информација односно скупа информација које су најнепосредније везане за појединца, него и њихова правна заштита. Јер без правне заштите не би се ни могла осигурати безбедност података о личности него би се процес обраде поменутих информација пре

заснивао на нечијој субјективној процени него ли на објективно постављеним правним правилима која су друштвено прихватљива.

2. Право приватности као крунско начело којим се осигурава заштита података о личности

Израз "крунско начело" који је употребљен у наслову је апсолутно оправдавајући будући да право на приватност, као такво, препознаје и сам уставотворац па га, самим тим, и јемчи као једно од основних права на приватно деловање свих нас као индивидуа¹. Ако анализирамо одредбе нашег Устава везане за заштиту података о личности, можемо приметити две основне специфичности. Осим начелно предвиђеног става који се тиче зајамчености заштите података о личности у хијерархијски нижим правним актима, занимљивим нам се чини да се уставотворац определио да предвиди како права тако и обавезе државних органа и других организација као обрађивача података о личности тако и појединаца којих се та права тичу. У складу са тим, основна обавеза руковоаца подацима о личности јесте да лице, чији се подаци о личности користе у конкретном случају, обавести о сврси прикупљања поменутих података. Колико је ово питање важно, о томе сведочи и заповест уставотворца која је усмерена на руковоаце подацима о личности а која је усмерена на забрану да се подаци о личности користе у друге сврхе од оних које су наведене лицима чији се подаци о личности користе. То конкретно значи да је уставотворац, индиректно, поставио границу до које се подаци о личности могу употребљавати а да не представљају злоупотребу а та граница је конкретно условљена сврхом прикупљања података о личности. У супротном, ако се та граница пређе, сваки појединац чији је податак о личности злоупотребљен, је активно легитимисан да покрене механизме судске заштите повређеног податка о личности.² Сем тога, сваки појединац, у складу са одредбама Устава као највишег општег правног акта има право, и на праву заснован правни интерес, да буде обавештен о томе да су његови подаци о личности предмет обраде, прикупљања као и руковања.

Основ за прокламовање права приватности лежи и у томе да свака јединка, чином рођења, поседује право на урођено достојанство. Достојанство као појам може обухватати најразличитије аспекте живота појединца. Један од начина на

¹ Као и у свему, уставотворац је предвидео само начелне ставове везане за податке о личности. Постоји низ законских и подзаконских правних аката, о којима ће касније бити више речи, а којима се разрађују сва спорна питања у вези са заштитом података о личности.

² О овоме више видети у: *Устав Републике Србије*, (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021), који у свом члану 42 јемчи све ове механизме који су препознати од стране аутора а који се разрађују у низу законских и подзаконских правних аката у предметној области.

које се право на достојанство дефинише се односи и на право појединца да сачува своју приватност од других. У том смислу, постоји низ најразличитијих информација које можемо назвати "подаци о личности" а који су најнепосредније везани за деловање јединке. У складу са тим, постоји, због значаја наведених информација, како је већ речено, и уставна прокламација њихове заштите. И нашим уставним решењем се назначава неприкосновеност људског достојанства³ чиме се оно подиже на пиједестал основног личног права које је, као такво, основ и полазиште за уживање свих других људских права и слобода. Достојанство личности (част, углед, односно пијетет) лица правно је заштићено⁴.

Међутим, будући да је питање права приватности изузетно сложено питање, било је неопходно да се осигура и правна заштита истог путем низа међународних прописа. То је учињено путем следећих међународних правних докумената: Универзалном декларацијом о људским правима⁵, Међународним

³ Може се приметити и веома интересантан став уставотворца према одређењу појма "неприкосновен". Уставотворац је разјашњење овог појма учинио тиме што је људско достојанство дефинисао кроз слободан развој личности али и кроз однос других појединаца у друштву према том развоју. Истиче се да је сваки појединац дужан да поштује право на достојанство као и право на слободан развој личности других појединаца у друштву али је, при томе, учинио и једно битно ограничење. Исто као што су други дужни да поштују ова уставом загарантована права појединца тако је и појединац дужан да то чини према осталим члановима друштва. Тек се на тај начин може осигурати спровођење ових права у пракси. Више о овим основним личним правима и слободама видети у: *Устав Републике Србије*, (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021), чл. 23, ст. 1 и 2.

⁴ О праву приватности као и о достојанству лица у оквирима медијског права, више видети код: Вучковић, Ј., *Пружање медијских услуга и право приватности*, Зборник радова: Слобода пружања услуга и правна сигурност, Крагујевац, 2019, стр. 603.

⁵ *Универзална декларација о људским правима из 1948. године*, https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/cnr.pdf, датум приступа: 06. 03. 2024. године. Анализирајући одредбе предметне декларације, можемо видети већ у првом ставу саме преамбуле да се као крунски принципи на којима се заснива декларација, признају "урођено достојанство и једнака и неотуђива права свих чланова људске породице". Тиме се, пре свега, у први план ставља не само да се људско достојанство признаје свима и на сваком месту, већ да се оно стиче чином рођења те да се ни на који начин не може отуђити. Тиме се, заправо, и оправдава његова неприкосновеност. Сем тога, круцијалним сматрамо чл. 12 којим се осигурава не само право приватности већ и правна заштита података о личности. Међутим, употребљеном речи "произвольно", ипак се постављају извесна ограничења. Она се односе на то да је одступање од ових права, загарантованих чл. 12, могуће у случају када је то оправдано. Та ограничења људских права односно основи за ограничења су добро познати и постоје у ситуацијама: постојања потребе за вођењем кривичног поступка, потребе заштите живота и јавног здравља, потребе заштите јавне безбедности али и неких других разлога којима се оправдава одступање од неприкосновености ових права. Најчешће се ти основи прописују

пактом о грађанским и политичким правима⁶ те Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода⁷.

3. Нешто уопштено о људским правима и слободама

Људска права су одувек била предмет истраживања теоретичара. Свакако да су се погледи на само поимање људских права разликовали те да су они били условљени специфичним друштвено-историјским контекстом у оквиру којег су се развијала. Идеја о људским правима је настајала и развијала се постепено, у сагласју са објективним друштвеним условима у којима је егзистирала људска заједница⁸. Међутим, битно је истаћи да је развој људских права прошао веома турбулентан пут кроз историјски контекст. Иако се људска права као категорија данас у већини модерних правних система препознају као нешто што је темељ за настанак правне државе и владавине права, то није одувек било тако.

Промишљања о људским правима као и о положају појединаца у друштву мучила су теоретичаре права вековима. Постепено је, наравно, дошло до сазревања и уобличавања те идеје о неопходности постојања индивидуалних људских права али је било неопходно да прође веома дуг историјски пут како би се до тог циља и дошло.

Битно је истаћи да није тачна претпоставка да старе цивилизације нису промишљале о људским правима као и утицају истих на државно-правни

у оквирима националних законодавстава. Такође, значајним истичемо и чл. 29 ст. 1, којим се у први план препознаје и право на слободан развој личности који је пронашао место и у нашем Уставу а који је већ био предмет анализе.

⁶ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године*, www.poverenik.rs/sr/међународни-документи/цјединјене-нације/3437-међународни-пакт-о-грађанским-и-политичким-правима.html, датум приступа: 07.03.2024. године. Такође, и овим пактом се, и то већ у самој преамбули гарантује право на достојанство личности. Чланом 17 се осигурава право приватности али се то чини на један много прецизнији начин него што је то начињено у одредбама Универзалне декларације о људским правима. Врши се, такође, апсолутна гаранција како права на приватност тако и заштите личних података. Међутим, од неприкосновености датих права ће се одступити у ситуацијама када постоји "самовољно или незаконито мешање у ... приватни живот." Чланом 9 ст. 1 се такође осигурава и право на слободан развој личности.

⁷ *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године*, https://www.tuzilastvorz.org.rs/public/files/pages/2021-03/evr_konvencija_ljudska_prava_cir.pdf, датум приступа: 08.03.2024. године. Приметно је да се чланом 8 врши гаранција права на поштовање приватног и породичног живота с тим да је евидентно да се то чини на много прецизнији начин него у одредбама других докумената будући да се прецизно наводе услови под којима је могуће одступити од ових загарантованих права а да се притом не наводе разни правни стандарди који се могу тумачити на најразличитије начине.

⁸ Борђевић, С., Палевић, М., *Заштита људских права*, Крагујевац, 2017, стр. 17.

поредак. Иако се прокламација људских права као неприкосновених везује тек за новије цивилизације, морамо, на овом месту, истаћи да се још од Античке Грчке и Старог Рима промишља о људским правима али само на један специфичан начин и под другачијим углом посматрања а за то је свакако заслужан и специфичан историјски контекст у којем је долазило до анализе тих права. Старе цивилизације су положај појединца више везивали ка споља тврдећи да је његова улога да допринесе стабилности и безбедности друштвене заједнице у којој обитава. Мало се водило рачуна о неким индивидуалним, личним правима појединаца. Све снаге су биле упрегнуте на политички поредак те на укалупљивање индивидуе у оквире тог поретка. Размишљало се само о најидеалнијим облицима политичког поретка као и о особинама које појединац мора поседовати да би се, на што бољи начин, укључио у развој друштвене заједнице. До које мере се овом питању посвећивала пажња, говори и податак статуса оних грађана који своје личне капацитете нису хтели ставити у унапређење добробити друштвене заједнице у којој живе а који су испуњавали све услове за то. Они су звани "идиотесима".

Материјално-правни основи концепта људских права постављени су пред крај XVIII века, а настали су као последица корених друштвених промена, које су свет захватиле још раније, на прелазу из феудалног у грађанско друштво⁹. Другим речима, конституционализација људских права као концепт правне гарантованости поменутих права те њихово смештање у правне оквире добија на свом значају тек након две велике светске револуције и то америчке револуције из које се изродила Декларација о независности из 1776. године¹⁰ и француске револуције из које је настала Декларација права човека и грађанина из 1789. године¹¹.

Када смо сместили људска права у друштвено-историјски контекст, важно је да утврдимо шта се под људским правима подразумева те зашто је њихов концепт од велике важности не само за појединца већ и за државу и друштво у целини. Људска права се могу дефинисати на различите начине, с тим што све дефиниције морају наглашавати универзалност тих права као и одредницу да су важећа за све људе¹². Тиме што је признала правна овлашћења свакој особи,

⁹ Исто, стр. 18.

¹⁰ Декларација о независности из 1776. године, <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration>, датум приступа: 08.03.2024. године.

¹¹ Декларација права човека и грађанина из 1789. године, https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_6751/objava_2257/fajlovi/6.3, датум приступа: 08.03.2024. године.

¹² Поменутом тврдњом се, заправо, у први план ставља потреба да се, и поред различитих схватања појма људских права, ипак морају узети у обзир и неке заједничке карактеристике које мора да обухвати свака дефиниција. С тим у вези, неопходно је истаћи да су сва људска права таквог капацитета да превазилазе просторне, временске дистанце као и било које различитости које могу бити присутне међу људима. Више о овоме видети у: Ђорђевић, С., Палевић, М., *нав. дело*, стр. 15.

мушкарцима, женама, деци и старијим људима, менаџерима и припадницима племенских друштава, међународна заједница прихвата да сва бића имају нешто заједничко¹³. Из ових мисаоних конструкција се може поставити и логично питање које из њих произлази а које се тиче потребе утврђивања шта је то што је заједничко свим људима а што се може подвести под појам људских права. Људска права се најчешће дефинишу као корпус природних права која, независно од воље држава, припадају сваком људском бићу, на основу просте чињенице рођења¹⁴. Можемо истаћи да систем људских права представља пре свега моралну категорију те да је држава дужна да се према њима тако и постави, не мешајући се у слободу испољавања истих. Или, другим речима, права која свако људско биће има, самим тим што је људско биће, независно од државе и без државе су људска права¹⁵. То се јасно правда тиме да држава, бар када је реч о људским правима, није власна да арбитрерно одлучује ко и под каквим условима може користити одређена права или слободе. Другим речима, свођење људских права на она права која човеку подари држава не задовољава основне етичке обзире и, у крајњем, негира основне људске квалитете¹⁶.

Следећа конкретна дилема је управљена ка одређивању и утврђивању основних карактеристика свих људских права, без улажења у њихове конкретне појавне облике и врсте. С тим у вези, можемо истаћи да су она, на првом месту, универзална. Тиме се, као што смо већ и назначили, ставља у први план њихова општост. То конкретно значи да поменута права/слободе могу уживати сви грађани без преиспитивања одређених различитости које, међу њима, могу бити присутне. Она представљају универзалне вредности, које су свима заједничке¹⁷. Она припадају свим људским бићима без икаквог разликовања и заснована су на вредностима које савремено човечанство признаје свим људским бићима¹⁸. Надаље, реч је о урођеним правима што се

¹³ Управо се на ономе што је заједничко за сва жива бића и темељи читав успостављени систем људских права и слобода. Више о овоме видети у: Пауновић, М., *Основи људских права*, Београд, 2002, стр. 9.

¹⁴ Поменутом дефиницијом је утврђено оно што је заједничко за сва људска права. Не улазећи у појединачне врсте људских права и слобода, дефинише се да то може бити било које право, које се стиче самом чињеницом рођења те да није неопходан било какав поступак нити воља државе да би се поменута права и уживала. Битно је истаћи да то може бити било које право или слобода које може да потпадне под корпус природних права. Више о овоме видети у: Ђорђевић, С., Палевић, М., *нав. дело*, стр. 15.

¹⁵ Димитријевић, В., Пауновић, М., *Људска права*, Београд, 1997, стр. 26.

¹⁶ И поменути аутори такође стоје на становишту да држава не би смела својим арбитрарним поступањем утицати на ширење/сужавање каталога људских права или слобода нити би смела одређивати услове под којима би се поменута права/слободе могли користити. Више о томе видети у: Димитријевић, В., Пауновић, М., *нав. дело*, стр. 26.

¹⁷ Граховац, М., *Људска права*, Нови Сад, 2020, стр. 11.

¹⁸ Пауновић, М., Кривокапић, Б., Крстић, И., *Међународна људска права*, Београд, 2021, стр. 23.

конкретно односи на то да је услов за њихово уживање веома једноставно постављен, а он се односи да је човек "живорођен" односно да је "угледао светлост дана". Сем тога, она су и неотуђива што конкретно значи да њих појединац поседује све до тренутка смрти што даље значи да се никаквим, било теретним било добротним правним послом, он њих не може одрећи. У том смислу, свака изјава о одрицању од уживања поменутих права/слобода не би произвођила правно дејство. Другим речима, може се рећи да су људска права скуп неотуђивих права и слобода појединаца¹⁹. Људска права и слободе свој основ проналазе у урођеном достојанству сваког живог бића које је, како смо претходно истакли, прокламовано свим важећим, како међународним тако и националним правним прописима. Она ставља личност човека у средиште пажње и заснива се на заједничком општем систему вредности²⁰.

4. Правна заштита података о личности - општа разматрања

Податак о личности је сваки податак који се односи на физичко лице чији је идентитет одређен или одредив, непосредно или посредно, посебно на основу ознаке идентитета, као што је име и идентификациони број, података о локацији, идентификатора у електронским комуникационим мрежама или једног, односно више обележја његовог физичког, физиолошког, генетског, менталног, економског, културног и друштвеног идентитета²¹. Законским прописом је, на веома екстензиван начин, под овај појам подведен било који податак који се односи на конкретно физичко лице.

Најбоља ситуација би била када не би постојала повреда података о личности. То су ситуације у којима се обрада и прикупљање података о личности обављају у складу са законским прописима и уз претходни пристанак лица чији се подаци прикупљају и обрађују. Да све функционише идеално, не би ни постојала потреба за различитим корективним механизмима које право активира у случајевима злоупотребе. С тим у вези, општепознато правило гласи да се свако може служити својим правом, и на праву заснованом правном интересу, све док тиме не повређује права и правне интересе других појединаца

¹⁹ Гајин, С., *Људска права: правно-системски оквир*, Београд, 2011, стр. 15.

²⁰ Benedek, W., Nikolova, M., *Razumevanje ljudskih prava*, Evropski centar za obuku i istraživanje o ljudskim pravima i demokratiji, Грас, 2003, стр. 18.

²¹ Законским прописом је утврђено, веома кратко, да је то било који податак који се односи на физичко лице. Није извршено прецизирање о каквој врсти податка се ради односно није прецизирано каквим квалитетима податак мора бити снабдевен да би могао бити подведен под појам "податак о личности" и, самим тим, да би био правно заштићен као такав. Одређени су само начини на које може бити утврђен идентитет носиоца податка о личности. Више о овоме видети у: *Закон о заштити података о личности*, (Сл. гласник РС, бр. 87/2018), чл. 4, ст. 1, тач. 1.

у друштвеној заједници. Међутим, пошто појединци врше многобројне радње којима се, на неоправдан начин, врши задирање у туђа права и слободе, тада се налазимо на терену злоупотребе права односно, у овом конкретном случају, злоупотребе података о личности.

У свим таквим ситуацијама, право формира један специфичан систем заштите како би се отклониле или бар умањиле све штетне последице које су настале као последица повреде туђег права. Јер, прокламација људских права од стране државе и права пружа само слику њихове каталожке презентације која може остати "мртво слово на папиру", уколико није праћена адекватним средствима правне заштите²². С тим у вези, угрубо гледано, препознајемо два основна механизма којима се обезбеђује заштита података о личности и то: нормативни механизам и институционални механизам заштите.

4.1. Нормативни механизми заштите података о личности

Нормативни механизам заштите представља почетни, конститутивни оквир на којем почива правно регулисање било које друштвене области. Формирање институционалне подршке је наравно, итекако, битно будући да се морају осигурати механизми успешне примене онога што је прописано. Међутим, да би до тога и дошло, неопходно је изградити добар, чврст и стабилан темељ на којем ће почивати законит рад институција, правна држава и владавина права- а то је свакако доношење правних прописа који то треба да обезбеде. Због тога смо дужни посветити пуну пажњу свим нормативним механизмима којима се осигурава неприкосновеност података о личности као и њихове заштите уопште.

4.1.1. Међународни нормативни механизми заштите података о личности

Битно је истаћи да су, као и у другим релевантним областима друштвеног живота који су предмет нормативне анализе, међународни нормативни механизми, којима се регулишу конфликтни друштвени односи, од непресушног и виталног значаја за развој и то не само правне мисли уопште већ и судске праксе. Путем њих се, итекако, врши утицај на процесе унификације правних прописа. Принцип важности међународних правних прописа произлази и из устаљене хијерархије која постоји између правних аката. Наравно, не можемо говорити да је систем хијерархијског устројства на исти начин регулисан у свим земљама света. У неким земљама се међународни правни прописи појављују као највиши правни акти којима се морају подредити сви домаћи правни прописи. У неким државама света, међународни

²² Ђорђевић, С., Палевић, М., *нав. дело*, стр. 49.

правни прописи су, по својој правној снази, тек испод устава и закона одређене државе, што конкретно значи да им се не даје главни приоритет. Они могу бити употребљени али само ако не противрече домаћим правним прописима односне државе. А постоји и трећи пут, за који се определила наша држава. Наиме, међународни правни прописи ту заузимају посебно место. Они се налазе хијерархијски испод Устава као највишег општег правног акта али изнад закона што конкретније значи да се одредбе одређеног међународног правног акта могу употребити само ако не противрече Уставу као највишем општем правном акту.

Када је реч о нормативно-правној заштити података о личности, битно је истаћи да су, за потребе овог рада, битни правни акти које су донели: Европска унија, Савет Европе као и Уједињене нације. Када је реч о актима које је донела Европска унија, као значајне правне акте истичемо: Општу Уредбу о заштити података о личности²³, Директиву 2016/680 у вези са обрадом података о личности од стране надлежних органа у сврхе спречавања, истраге, откривања или прогона казњених дела или извршавања кривичних санкција²⁴, Директиву 2002/58 у вези са обрадом личних података и заштите приватности у електронском комуникационом сектору²⁵ као и Смернице 3/2019 за обраду

²³ Ради се, свакако, о једном о најкрупнијих правних прописа, које је донела Европска унија, а који се односи на заштиту података о личности. Овим актом се, најпре, дефинише као безусловно, право сваког физичког лица на правну заштиту података о личности. Надаље, битно је истаћи да процес руковања и обраде података о личности треба бити пажљиво извршен и то тако да се тим радњама ни на који начин не доведе у питање неприкосновеност неког другог људског права или слободе. Међутим, наговештено је да ипак ово право није и не може бити третирано нити окарактерисано као апсолутно право. С тим у вези, поменуто право ... "мора да се посматра у вези с функцијом коју има у друштву и мора да буде уравнотежено са другим основним правима, у складу с начелом пропорционалности". Сем тога, ставља се посебан акценат на начела законитости и правичности, која су, у том смислу, проглашена за "кровна" начела у сфери правне заштите података о личности. Више о овоме видети у: *Општа уредба о заштити података о личности ЕУ 2016/679*, ставови 1, 2, 4, 39.

²⁴ Реч је, о још једној у низу, директива Европске уније којом се врши гарантовање права на правну заштиту података о личности. При томе, акценат се ставља на процес законитости у процесу обраде података о личности као и на прокламовање права која поседују лица чији су подаци о личности предмет посебне обраде. С тим у вези, детаљније видети: *Директива ЕУ 2016/680 у вези са обрадом података о личности од стране надлежних органа у сврхе спречавања, истраге, откривања или прогона казњених дела или извршавања кривичних санкција*, чл. 1, ст. 1, чл. 4, ст. 1, тач. а-ф, чл. 8, ст. 1, читаво треће поглавље директиве, чл. 29, ст. 1 као и чл. 34.

²⁵ Одредбама поменуте директиве се такође настоји да се у погледу заштите података о личности као и заштите права на приватност уведе неопходна хармонизација с тим што је поменута директива окренута ка једној специфичној области у којој су лични подаци итекако доступни трећим лицима те, према томе, процес обраде може бити неовлашћен што може проузроковати повреду права на приватност. Реч је о електронском

података о личности путем видео уређаја²⁶. Када је реч о актима које је донео Савет Европе, као значајне наводимо: Смернице за препознавање лица²⁷, Смернице о заштити података о деци у образовном окружењу²⁸, Европску

комуникационом сектору те се из саме језичке конструкције може опазити да се овде ради о једном новом систему који је, итекако, из корена променио начин на који ступамо у односе са другим људима. Дакле, суштина директиве се огледа у томе да се изврши правна заштита података о личности као и заштита права на приватност у оквирима "напредне дигиталне технологије".

²⁶ Постојање и коришћење видео уређаја путем којих се врши надзирање јавних површина, имовине као и пословног простора, допринео је да се сви осећају много сигурније по питању безбедности онога што се надзире видео уређајима. Међутим, како је употреба истих све актуелнија, поставило се и оправдано питање у каквој се врсти односа налазе право на очување безбедности имовине која се прати путем видео уређаја и права појединца да очува своју приватност односно да правно заштити податке о личности о којима, власник видео уређаја, може стећи увид. "Ове смернице имају за циљ да пруже савет око тога како применити *GDPR* у вези са обрадом података о личности путем видео уређаја".

²⁷ Реч је о смерницама које су усвојене од стране консултативног комитета Конвенције за заштиту појединаца у односу на аутоматске обраде личних података. Битно је истаћи да се, као такве, смернице прво упућују законодавцима као и доносиоцима одлука а оне су управљене на законитост односно на схватање да се обрада личних података може учинити само уколико се иста ослања на неки правни основ, неопходно укључивање надзорних органа по питању давања савета за вршење обраде личних података, успостављање механизма сертификације за препознавање лица као и за заштиту података о личности као и подизање свести у јавности поводом неопходности увођења поменутих мера. Надаље, одређене смернице се упућују и пружаоцима услуга који су веома битни фактори у том ланцу. С тим у вези, мора се обезбедити, пре свега, квалитет података односно гаранција да су подаци о препознавању лица тачни и веродостојни. Даље, мора се гарантовати и поузданост алата који се користе у процесу прикупљања и обраде података о препознавању лица. Сем тога, пружаоци услуга морају сносити и одговорност за било који вид повреде права на приватност које се мора гарантовати појединцима. И, са треће стране, одређене смернице се упућују и субјектима који користе технологије за препознавање лица. Прво, легитимност односно законитост обраде података је оно прво што се мора испоштовати. Поготово, што су последице неовлашћеног приступа тим подацима изузетно ризичне за субјекте односно власнике тих података па се стално мора водити рачуна о безбедности истих те се акценат мора стављати на постојање одговорности субјеката који користе технологије за препознавање лица. Коначно, посебне смернице су упућене и субјектима односно власницима података те се односе на права која они поседују у случају да дође до повреде истих.

²⁸ Осетљивост података о личности добија на још јачем интензитету, поготово када се имају у виду малолетна лица и њихови лични подаци који су у протоку у процесу образовања и стицања знања као и других практичних вештина које ће их оспособити за живот. С тим у вези, суштина ових смерница се односи на дефинисање кључних принципа који се морају испоштовати у процесу обраде личних података малолетних лица, на утврђивање оних фундаменталних принципа који се гарантују сваком детету

конвенцију за заштиту људских права и основних слобода²⁹, Конвенцију о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података³⁰, Модернизовану конвенцију о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података³¹, Додатни протокол уз конвенцију о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, у вези са надзорним органима и прекограничним протоком података³², Смернице за заштиту лица у односу на обраду података у свету великих података³³, Препоруку Комитета министара

као и у дефинисању свих препорука које би обрађивачи података требали имати у виду када се сусретну са подацима о личности малолетника.

²⁹ Сматра се темељном конвенцијом у области прокламовања и заштите људских права. Потписана је у Риму 4. новембра 1950. године. Предметном конвенцијом се истиче право на живот као основно и најосновније право индивидуе те се исказује да нико не може "намерно лишити живота" одређено лице. Сем тога, право на живот се огледа и у забрани ропства, принудног рада као и у забрани мучења као и нечовечног и нехуманог поступања према било којем појединцу. Право на слободу и безбедност је, такође, кривични поступак се мора обезбедити суђење на основу закона, право на правично суђење али и право на делотворни правни лек против било које судске одлуке којом се одлучује о неком праву индивидуе или на праву заснованом правном интересу. Као неприкосновена права се гарантују и: право на поштовање приватног и породичног живота као и слобода изражавања и слобода мисли, савести и вероисповести. Истиче се и гаранција права на једнакост која се огледа у забрани дискриминације по било ком личном основу. Предметном конвенцијом је основан и Европски суд за људска права којем су, у том смислу, поверене значајне надлежности у сфери заштите људских права и основних слобода.

³⁰ Предметном конвенцијом се врши правна заштита података о личности који се обрађују путем аутоматске обраде података. Конвенцијом се аутоматске обраде података о личности дефинишу као "операције које се делимично или у потпуности обављају аутоматски: уношење података, обрада тих података помоћу логичких и/или аритметичких операција, уношење измена, њихово брисање, проналажење или дифузија". Будући да аутоматска обрада личних података, поред извесних погодности, са собом доноси и могућност злоупотребе наведених података, конвенцијом се прописују све мере заштите безбедности података које се имају преузети у поступку оваквог начина обраде података о личности.

³¹ "Сврха ове конвенције је да заштити сваког појединца, без обзира на његово/њено држављанство или пребивалиште, у погледу обраде његових/њених података о личности, доприносећи тиме поштовању његових/њених људских права и основних слобода, а нарочито права на приватност".

³² Овај додатни протокол је настао из разлога све већег протока информација између различитих држава као и потребе да се тиме додатно изврши правна заштита података о личности који се прикупљају кроз аутоматску обраду.

³³ Предмет ових смерница јесте, такође, правна заштита података о личности у односу на аутоматску обраду али се поменутим смерницама правна заштита ограничава на један посебан вид података који се зову "велики подаци (big data)". Према Међународној унији за телекомуникације, „велики подаци“ су „парадигма која омогућава прикупљање,

државама чланицама о обради личних података у контексту запошљавања³⁴ као и Препоруку Комитета министара државама чланицама о обради личних података о здравственом стању³⁵.

Када је реч о актима које су донеле Уједињене нације, значајним сматрамо: Универзалну декларацију о људским правима из 1948. године³⁶ као и Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године³⁷.

4.1.2. Национални нормативни механизми заштите података о личности

Као најважније правне прописе у Републици Србији, којима се било на директан било на индиректан начин, врши заштита података о личности, наводимо: Устав Републике Србије³⁸, Закон о заштити података о личности³⁹,

похрањивање, управљање, анализу и визуелизацију великих скупова података хетерогених карактеристика, потенцијално у условима реалног времена.“

³⁴ Сви установљени принципи који су своје место пронашли у оквирима ове препоруке се примењују на обраду података који се користе у процесу запошљавања и заснивања радног односа у свим секторима- како јавном тако и приватном.

³⁵ Предмет ових препорука јесте било који вид обраде података који се користе у процесу пружања здравствених и медицинских услуга.

³⁶ Основ за правну заштиту података о личности можемо видети у члану 6 у којем се свакоме гарантује право на лични идентитет, чл. 7 у којем се свакоме гарантује право на било који вид правне заштите у случају повреде било ког загарантованог људског или мањинског права односно слободе, чл. 12 у оквиру којег се гарантује право на приватност појединца као и заштита од неоснованог уплива у његову приватноправну сферу живота и деловања као и у чл. 29 којим се гарантује право на развитак личности појединца.

³⁷ Чланом 9 предметног акта се врши гаранција права на слободан и потпун развој личности па се, према томе, гарантује, индиректно, и право на правну заштиту свих података који се прикупљају о тој индивидуи. Члан 16 такође гарантује право на правни субјективитет који се мора признати сваком лицу. Чланом 17 се врши заштита права на приватност чиме се појединац штити од незаконитих уплива других појединаца али и државних органа у његову породичну и интимну сферу живота.

³⁸ Чланом 42 Устава Републике Србије се, на директан начин, врши правна заштита података о личности. Самим тим што је поменути вид заштите нашао своје место у оквирима највишег општег правног акта, довољно говори о значају личних података у животима свих нас. Истиче се да се употреба података о личности врши искључиво у сврхе због којих су прикупљени те да свако има право да буде обавештен о томе да ли су његови подаци о личности предмет било какве обраде.

³⁹ Реч је о крунском правном пропису којим се најдетаљније регулише питање заштите података о личности у Републици Србији. Обрада података о личности, због своје посебне осетљивости, треба и мора да се заснива и да почива на извесним начелима. Начела, у суштини, јесу основни принципи на којима се заснива обрада и руковање подацима о личности. Прва основна ствар о којој се мора водити рачуна се тиче тога да се сви подаци о личности могу прикупљати само у оне сврхе за које је то предвиђено законским прописима. Друго, обрада података о личности се мора заснивати на

Кривични законик⁴⁰, Породични закон⁴¹, Закон о јединственом матичном броју грађана⁴², Закон о правима пацијената⁴³, Закон о пребивалишту и боравишту

принципима поштења и транспарентности. То конкретно значи да се особа, чији се подаци о личности, прикупљају и обрађују, мора и извести о томе, те да је процес прикупљања података и условљен давањем писаног пристанка. Надаље, приликом прикупљања података мора се водити рачуна и о њиховој "минимизацији". Поменути формулацију предвиђа и актуелни Закон о заштити података о личности. То конкретно значи да процес обраде и прикупљања података о личности не сме бити разлог злоупотребе овлашћења оног органа који учествује у њиховој обради и прикупљању. То, другим речима, значи да се подаци прикупљају само у оном обиму који је неопходан да би се сврха њихове обраде задовољила. Законодавац формулацијом "примерени, битни и ограничени" заправо на прави начин и одређује начин прикупљања и обраде поменутих података. Такође, мора се водити рачуна и о томе да подаци о личности морају "бити тачни и, ако је то неопходно, ажурирани". Мора бити, такође, испоштован и принцип "ограничења чувања" који подразумева да се прикупљени подаци о личности чувају само у оном року који је неопходан за остваривање сврхе обраде података. Мора се водити рачуна и о заштити интегритета лица чији се подаци о личности прикупљају и обрађују. Предметним законским прописом се на јасан начин одређују и права лица чији су подаци о личности предмет обраде. Сем тога, пажња се посвећује и правном положају руковооца и обрађивача података о личности те анализи обавеза које поменута лица имају у том процесу. Предметним прописом се, такође, врши обавезивање свих правних лица и других сличних организација да именују лице за заштиту података о личности. Предмет анализе јесте и преношење података о личности у друге државе и међународне организације. Истичу се како надлежности тако и посебни институционални механизми за заштиту података о личности који ће и бити предмет нашег интересовања, а тичу се Повереника за информације од јавног значаја и заштити података о личности.

⁴⁰ Повреда права приватности, за собом повлачи, и кривичноправно инкриминисање појединих радњи. С тим у вези, чл. 142 се инкриминише посебно кривично дело-повреда тајности писма и других пошиљки, чл. 143. неовлашћено прислушкивање и снимање, чл. 144. неовлашћено фотографисање лица, чл. 145. неовлашћено објављивање и приказивање туђег списка, портрета или снимка те чл. 146. неовлашћено прикупљање личних података. Реч је о посебној групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина.

⁴¹ У чл. 67 предметног акта се јасно препознаје тежња за потребом да се заштити личност детета али кроз цео закон провејава и тежња да појединац очува своју приватност и приватност чланова своје породице од неовлашћеног уплива у приватноправну сферу.

⁴² Предметним законом се дефинише јединствени матични број грађанина као "индивидуална и непоновљива ознака идентификационих података о грађанину". Одређују се сва правила која се морају испоштовати приликом доделе оваквог броја као и који значај он има за грађанина уопште.

⁴³ Чланом 14 предметног прописа се гарантује право на приватност и поверљивост. То конкретно значи да се сви подаци о здравственом стању пацијента имају сматрати тајном те да се ти подаци о личности не могу саопштавати другима без његовог

грађана⁴⁴, Закон о здравственој заштити⁴⁵, Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства⁴⁶, Закон о раду⁴⁷, Закон о општем управном поступку⁴⁸, Закон о прекршајима⁴⁹, Стратегију заштите података о личности⁵⁰

слободно датог пристанка. Надаље, у прегледу пацијента могу учествовати само они здравствени радници који непосредно обављају радњу лечења а по пристанку пацијента и друга лица (ученици средњих медицинских школа, студенти медицинског факултета или друго здравствено особље). Такође, гарантује се и право на поверљивост свих доступних података о здравственом стању пацијента.

⁴⁴ Пребивалиште и боравиште грађанина као и адреса свакако спадају у личне податке који морају бити предмет адекватне правне заштите. С тим у вези, предметним законским прописом се врши разграничење између пребивалишта и боравишта, поступак пријаве и одјаве као и одлазак грађанина у иностранство односно све правне последице које за собом доноси тај одлазак. Грађанима се, такође, предметним законом гарантује и право на исправку неважећих или застарелих података.

⁴⁵ Чланом 20 се гарантује да се пружање свих облика здравствене заштите заснива на максималном уважавању свих људских права која поседују људска бића. Чланом 54 се гарантује поверљивост података из медицинске документације. У том смислу, "здравствена установа и приватна пракса, дужне су да чувају медицинску документацију пацијента од неовлашћеног приступа, копирања и злоупотребе, независно од облика у коме су подаци из медицинске документације сачувани".

⁴⁶ Предметним правним актом се врши заштита права на "генетички податак" и "биомедицински податак". С тим у вези, "генетички податак" се дефинише као "сваки податак о наслеђеним или стеченим генетичким обележјима и материјалу појединца добијен путем генетичког испитивања", док се "биомедицински податак" дефинише као "сваки податак о физичком и менталном здрављу лица, укључујући податке из обавезне здравствене документације и евиденција, податке из клиничких и научних студија и истраживања и других регистара и евиденција а који имају утицаја на здравље људи". Чланом 7 се гарантује правна заштита података о личности приликом прикупљања и обраде наведених врста података. Посебна целина је посвећена питањима вођења, обраде и чувања података у здравственој документацији као и у другим врстама здравствених евиденција. Гарантује се, такође, и право на безбедност и сигурност наведених података.

⁴⁷ Од значаја за правну заштиту података о личности је чл. 83 предметног прописа којим се запосленом лицу гарантује право увида у документацију коју о њему води послодавац, гарантује му се и право да захтева брисање података који нису у непосредној вези са његовим радним ангажовањем као и право на исправку нетачних података. Гарантује се и право на поверљивост таквих података и то како у односу на лица која имају право обраде и приступа поменутих подацима тако и у односу на одређивање круга субјеката који имају право приступа подацима из радноправног односа.

⁴⁸ Чланом 15 се врши гаранција права на приступ информацијама у оквиру којег се гарантује и право на заштиту "тајних и личних информација" и података.

⁴⁹ Обрађују се посебна питања која се тичу уноса, брисања, промене као и приступа подацима који су похрањени у регистар новчаних казни.

⁵⁰ Прописују се основни циљеви и механизми који ће бити предузети у области заштите података о личности за посматрани период 2023-2030.

као и Уредбу о обрасцу за вођење евиденције и начину вођења евиденције у области података о личности⁵¹.

4.2. Институционални механизми заштите података о личности

Институционалним механизмима заштите се постиже један нови вид подршке развоју људских права као и правне заштите података о личности. Нормативно регулисање људских права као и њихове неприкосновености, па, самим тим, и гаранције права на правну заштиту података о личности, је од изузетно великог значаја како за међународноправни тако и за национални правни поредак. Међутим, постојао би веома мали ефекат од таквог вида регулисања друштвених односа, да не постоје органи и организације којима се у надлежност ставља управо спровођење и праћење реализације нормативних аката који су донети. С тим у вези, постоје организације од међународног значаја али и организације од националног значаја које се баве заштитом људских права уопште као и гаранцијом права на правну заштиту података о личности.

4.2.1. Институционални механизми заштите података о личности у бившим југословенским републикама

За потребе овог рада, биће анализирани институционални механизми заштите података о личности у Црној Гори, Босни и Херцеговини, Словенији, Хрватској као и Северној Македонији.

4.2.1.1. Црна Гора

Институционално гледано, надлежност заштите података о личности у Црној Гори обавља посебно тело- Агенција за заштиту личних података и

⁵¹ Посебна пажња се посвећује утврђивању садржине коју морају да имају евиденције које се воде у области заштите података о личности. С тим у вези, евиденција о обради података о личности, у складу са законом, садржи податке о: "врсти података о личности о којима се води евиденција и називу збирке података о личности; врсти радње обраде; називу, имену, седишту и адреси руковооца; датуму започињања обраде, односно успостављању збирке података; сврси обраде; правном основу обраде, односно успостављања збирке података; категорији лица на које се подаци о личности односе; врсти и степену тајности података о личности; начину прикупљања и чувања података о личности; року чувања и употребе података о личности; називу, имену, седишту и адреси корисника података о личности; ознаци уношења, односно изношења података о личности из Републике Србије са називом државе, односно међународне организације и страног корисника; правном основу и сврси уношења, односно изношења података о личности; предузетим мерама заштите података о личности и захтеву поводом обраде".

слободан приступ информацијама⁵². Поменута агенција је основана и постоји на основу Закона о заштити података о личности. У оквиру поменутог законског прописа⁵³ су јасно прецизиране и надлежности Агенције.

Агенција за заштиту личних података и слободан приступ информацијама се састоји из два важна органа, и то: Савета Агенције и директора Агенције⁵⁴. Организационо гледано, Савет Агенције⁵⁵ има председника и два члана које именује Скупштина Црне Горе и то на предлог надлежног радног тела док директора⁵⁶ именује Савет Агенције, на основу расписаног јавног конкурса, на мандатни период од четири године^{57 58 59}.

⁵² Више о овом телу видети на: <https://www.azlp.me/me/agencija>, датум приступа: 18. март 2024.

⁵³ Видети: Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09), чл. 50. Агенција: "врши надзор над спровођењем заштите личних података, рјешава по захтјевима за заштиту права, даје мишљења у вези примјене закона, даје сагласност у вези са успостављањем збирки личних података, даје мишљење у случају кад постоји сумња да ли се одређени скуп личних података сматра збирком, прати примјену организационих и техничких мјера за заштиту личних података и предлаже побољшање тих мјера, даје предлоге и препоруке за унапрјеђење заштите личних података, даје мишљење да ли одређени начин обраде личних података угрожава права и слободе лица, сарађује са органима надлежним за надзор над заштитом личних података у другим земљама, сарађује са надлежним државним органима у поступку припреме прописа који се односе на заштиту личних података, даје предлог за оцјену уставности закона, односно уставности и законитости других прописа и општих аката којима се уређују питања обраде личних података и обавља и друге послове у складу са законом".

⁵⁴ Видети: Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09), чл. 51.

⁵⁵ Видети: Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09), чл. 56, ст. 1, тач. 1-7. Савјет Агенције: "доноси правила Агенције, доноси статут и акт о систематизацији, уз сагласност радног тијела, припрема годишњи и посебни извјештај о стању заштите личних података, утврђује годишњи план рада и годишњи извјештај о раду Агенције, утврђује предлог финансијског плана и завршног рачуна, доноси одлуке по приговору, одлучује у складу са законом којим се уређује слободан приступ информацијама, обавља и друге послове утврђене законом и статутом Агенције".

⁵⁶ Видети: Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09), чл. 59, ст. 1, тач. 1-5. Директор Агенције: "заступа и представља Агенцију, организује и води Агенцију, извршава одлуке Савјета Агенције, предлаже Савјету Агенције планове рада, извјештаје о стању заштите личних података, мишљења у вези примјене закона, мишљења у случају кад постоји сумња да ли се одређени скуп личних података сматра збирком у смислу закона, мишљења да ли одређени начин обраде личних података угрожава права и слободе лица, предлоге и препоруке за унапрјеђење заштите личних података, подношење предлоге за оцјену уставности закона, односно уставности и законитости других прописа и општих аката којима се уређују питања обраде личних података, обавља и друге послове утврђене законом и статутом Агенције".

⁵⁷ Више о овоме видети на: <https://www.azlp.me/me/agencija>, датум приступа: 18. март 2024. године.

4.2.1.2. Босна и Херцеговина

Надлежност заштите података о личности је поверена Агенцији за заштиту личних података у Босни и Херцеговини⁶⁰. Надлежност поменуте Агенције је регулисана Законом о заштити личних података⁶¹. Агенција за заштиту личних података Босне и Херцеговине је орган који је састављен⁶² из кабинета директора⁶³, сектора за инспекцијски надзор, приговоре и главни регистар, сектора за међународну сарадњу и односе са јавношћу као и сектора за администрацију⁶⁴. Директора Агенције⁶⁵ именује Веће министара на мандатни период од четири године, уз могућност поновног избора.

⁵⁸ Видети: Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09), чл. 52- 59.

⁵⁹ Видети: Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09), чл. 53 и чл. 54. У предметним члановима се наводе сви, како позитивни тако и негативни услови, који, у првом случају, морају бити испуњени док, у другом случају, не смеју бити присутни, да би лице постало директор или члан савета Агенције за заштиту личних података и слободан приступ информацијама.

⁶⁰ Више о овом телу видети на: <http://www.azlp.ba/>, датум приступа: 18. март 2024. године.

⁶¹ *Закон о заштити личних података* (Сл. гласник БиХ, бр. 49/06, 76/11 и 89/11), чл. 40. "Послови из надлежности Агенције су: надгледање провођења одредби закона и других закона о обради личних података, поступање по поднесеним приговорима носиоца података, подношење Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине годишњег извјештаја о заштити личних података, праћење услова за заштиту личних података давањем приједлога за усвајање или измјену закона који се односе на обраду личних података, те давање мишљења с приједлозима тих закона и брига о испуњавању критерија заштите података који проистичу из међународних споразума обавезујућих за Босну и Херцеговину".

⁶² Видети: *Правилник о унутрашњој организацији Агенције за заштиту личних података у Босни и Херцеговини*, чл. 4, ст. 1 и 2.

⁶³ Надлежност директора, услови за његово именовање као и разлози за престанак функције се могу видети у: *Закон о заштити личних података* (Сл. гласник БиХ, бр. 49/06, 76/11 и 89/11), чл. 43- 46.

⁶⁴ Више о овоме видети на: http://www.azlp.ba/o_agenciji/organizaciona_struktura/, датум приступа: 18. март 2024. године.

⁶⁵ "Директор: представља Агенцију, израђује годишњи план рада према смјерницама предсједавајућег Вијећа министара, те годишњи буџет Агенције и предлаже их на усвајање Вијећу министара, руководи и усмјерава послове из надлежности Агенције, предлаже надлежном органу покретање преговора везаних за закључивање међународних споразума о сарадњи у вези с питањима заштите личних података, прави сталне анализе ради рационалног распореда запослених и техничких средстава, обавља и друге послове у складу са законом". Више о надлежностима директора можете видети у: *Закон о заштити личних података* (Сл. гласник БиХ, бр. 49/06, 76/11 и 89/11), чл. 42.

4.2.1.3. Словенија

Надлежност заштите података о личности је поверена Поверенику за информације⁶⁶ (*Informacijski pooblaščenec*⁶⁷). Надлежност⁶⁸ повереника је регулисана посебним Законом о заштити података о личности⁶⁹. Повереника бира Народна скупштина на предлог председника Републике⁷⁰.

4.2.1.4. Хрватска

Надлежност заштите података о личности је поверена Агенцији за заштиту личних података⁷¹. Њена надлежност⁷² је дефинисана на основу одредби Закона о примени Опште уредбе о заштити података⁷³. Дефинисано је да Агенција има положај самосталног и независног државног органа те да за свој рад одговара хрватском Сабору⁷⁴. Агенцију чине равнатељ и његов заменик⁷⁵.

4.2.1.5. Северна Македонија

Правна заштита података о личности је поверена Агенцији за заштиту личних података⁷⁶. Надлежност као и начин деловања и поступања исте је утврђен Законом о заштити личних података⁷⁷. Агенција за заштиту личних

⁶⁶ Андоновић, С., Прља, Д., *Основи права заштите података о личности*, Београд, 2020, стр. 147.

⁶⁷ Више о овом телу видети на: <https://www.ip-rs.si/>, датум приступа: 18. март 2024. године.

⁶⁸ У том смислу, обратити пажњу на: *Zakon o varstvu osebnih podatkov*, Uradni list RS, št. 163/22. Чланом 54 се конституише орган за правну заштиту података о личности као и његове надлежности.

⁶⁹ Видети: *Zakon o varstvu osebnih podatkov*, Uradni list RS, št. 163/22.

⁷⁰ Андоновић, С., Прља, Д., *нав. дело*, стр. 147.

⁷¹ Изворни назив овог тела јесте: "Агенција за заштиту особних података". Више о овом органу можете видети на: <https://azop.hr/>, датум приступа: 18. март 2024. године.

⁷² Детаљне надлежности Агенције за заштиту личних података можете видети у: *Закон о provedби Onће уредбе о заштити података*, НН 42/18 од 25. маја 2018. године, чл. 6, ст. 1.

⁷³ *Закон о provedби Onће уредбе о заштити података*, НН 42/18 од 25. маја 2018. године, чл. 4, ст. 1.

⁷⁴ *Закон о provedби Onће уредбе о заштити података*, НН 42/18 од 25. маја 2018. године, чл. 4, ст. 2.

⁷⁵ Услови за њихово именовање, начини вршења функције као и основи (разлози) за престанак исте се могу видети у: *Закон о provedби Onће уредбе о заштити података*, НН 42/18 од 25. маја 2018. године, чл. 7-9.

⁷⁶ Изворни назив овог тела јесте: "Агенција за заштита на личните податоци". Више о овом телу видети на: <https://azlp.mk/>, датум приступа: 18. март 2024. године.

⁷⁷ https://azlp.mk/wp-content/uploads/2022/11/zakon_za_zastita_na_licnite_podatoci.pdf, датум приступа: 18. март 2024. године. Реч је о: *Закон за заштита на личните податоци*, Сл.

података Републике Северне Македоније има статус независног државног органа⁷⁸. Органи агенције су директор и заменик директора којег поставља директор. Руководилац Агенције је директор којег, на основу јавног конкурса и на мандатни период од пет година, бира и разрешава Народна скупштина (*Собрание*) на предлог Комисије за именовања Народне скупштине⁷⁹.

4.2.2. Институционални механизми заштите података о личности у Републици Србији

4.2.2.1. Одређење органа надлежног за заштиту података о личности и његов положај у уставно-правном поретку Републике Србије

Најпре је неопходно истаћи да је надлежност ове институције установљена у складу са Уставом Републике Србије, којим се јемчи право на правну заштиту података о личности, на основу одредаба Закона о заштити података о личности те на основу одредаба Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја. У складу са тим, надлежност правне заштите података о личности у Републици Србији је поверена Поверенику за информације од јавног значаја и заштиту података о личности⁸⁰. Реч је о самосталном и независном државном органу којем је, као примарна надлежност, приписана обавеза праћења спровођења законских прописа у области правне заштите података о личности као и заштите и гарантовања свих права која имају лица чији су подаци о личности предмет обраде. Сем тога, Повереник има посебну надлежност која је усмерена на заштиту људских и мањинских права и слобода. Као што се може приметити, веома је јасна улога овог органа у уставно-правном систему Републике Србије.

Што се тиче положаја поменутог органа, сем независности, самосталности у раду и његовог надзорног карактера, законским прописом су одређена и још нека правила путем којих се врши уоквиравање његовог положаја. Тај положај је уоквирен трима правилима која су, у том смислу, постављена. Прво правило

весник на РСМ, бр. 42 од 16.2.2020 година. Положај и надлежности Агенције као и њених органа су утврђени главом шестом предметног законског прописа.

⁷⁸ То се, најбоље, може видети приликом спровођења анализе члана 57 става 1 предметног закона Републике Северне Македоније.

⁷⁹ Више о овоме видети код: Андоновић, С., Прља, Д., *нав. дело*, стр. 148.

⁸⁰ У посматраном законском пропису се чланом 73 гарантује не само успостављање и постојање поменуте институције већ се врши и наглашавање њеног надзорног карактера у области праћења примене овог законског прописа. Да би се од ње могла очекивати успешност, неопходно је и гарантовање самосталности и независности у раду, која је, такође, предмет анализе чл. 74. Више о самосталности и надзорном карактеру функције Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности видети у: *Закон о заштити података о личности*, (Сл. гласник РС, бр. 87/2018), чл. 73 и чл. 74.

се тиче односа Повереника са осталим државним органима и организацијама. У том смислу, и ту се потврђује његова аутономност и самосталност у раду у односу на све остале органе и организације. Друго, загарантована су и материјална примања лица које врши функцију Повереника. У том смислу, утврђено је да се плата Повереника изједначава са платом судије Врховног суда Републике Србије. Треће правило се односи на немогућност да Повереник кривично одговара нити да буде притворен без сагласности Народне скупштине за мишљење и ставове које је изнео у обављању поменуте функције⁸¹.

4.2.2.2. Услови за избор Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

Услови за избор Повереника су утврђени одредбама Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја као и Закона о заштити података о личности. Према томе, прецизирано је да кандидат за функцију Повереника мора да испуњава следеће: прво, мора да испуњава све опште услове које мора да испуни свако лице које жели да се запосли у било ком државном органу⁸², друго, да је кандидат завршио правни факултет, треће, да има минимум 10 година искуства у струци на правним пословима, четврто, то мора бити лице са посебним угледом и стручношћу у сфери заштите људских и мањинских права и слобода као и лице које, сходно Закону о заштити података о личности, има и потребна знања и вештине у области правне заштите података о личности. Када анализирамо све опште и посебне услове за избор Повереника, можемо истаћи да прва три услова нису спорна те да се, поводом њих, ни не поставља питање

⁸¹ Више о овим правилима можете видети у: *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја*, (Сл. гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021), чл. 32, ст. 1-4.

⁸² "Као државни службеник може да се запосли пунолетан држављанин Републике Србије који има прописану стручну спрему и испуњава остале услове одређене законом, другим прописом и правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у државном органу, ако му раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа и није осуђиван на казну затвора од најмање шест месеци. Поред тога за рад на положају потребно је и стечено високо образовање на основним академским студијама у обиму од најмање 240 ЕСПБ бодова, мастер академским студијама, специјалистичким академским студијама, специјалистичким струковним студијама, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године или специјалистичким студијама на факултету и најмање девет година радног искуства у струци или седам година радног искуства у струци од којих најмање две године на руководећим радним местима или пет година радног искуства на руководећим радним местима." Више о овим условима видети у: *Закон о државним службеницима* (Сл. гласник РС, бр. 79/2005, 81/2005 - испр., 83/2005 - испр., 64/2007, 67/2007 - испр., 116/2008, 104/2009, 99/2014, 94/2017, 95/2018, 157/2020 и 142/2022), чл. 45, ст. 1 и 3.

потребе њиховог тумачења. Међутим, спорним се чине два последња услова будући да, по питању истих, није објективизирано, путем одређених критеријума, који су услови за њихово испуњење/неиспуњење. Изрази попут "посебан углед и стручност" као и "потребна знања и вештине" су, у бити, правни стандарди који се могу тумачити на различите начине те се ствара потреба њиховог адекватног прецизирања.

4.2.2.3. Поступак избора Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

Најпре, треба констатовати да Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности бира Народна скупштина Републике Србије те се, пред наведеним телом, одвија и целокупан процес избора Повереника. Поступак избора Повереника започиње тиме што председник Народне скупштине расписује јавни позив за избор Повереника у којем позива сва заинтересована лица која сматрају да испуњавају горе наведене и побројане услове, да се у року, одређеним и дефинисаним јавним позивом, пријаве на исти. Рок за пријављивање на јавни позив је 30 дана од дана расписивања.

Када истекне рок за пријаву заинтересованих кандидата за функцију Повереника, надлежни одбор Народне скупштине односно, у том случају, Одбор за државну управу је дужан да у року од 15 дана од дана истека рока за пријаву на јавни позив на сајту Народне скупштине објави списак пријављених кандидата као и њихове биографије. Такође, поменути одбор доставља позив свим посланичким групама да доставе свој предлог за Повереника са списка пријављених кандидата. Посланичке групе свој предлог одбору могу учинити у року од 15 дана од дана објављивања списка пријављених кандидата и њихових биографија.

Након тога, одбор обавља јавни разговор са свим пријављеним кандидатима који испуњавају услове за избор те на основу тога доноси свој предлог кандидата за Повереника Народној скупштини Републике Србије. Одбор свој предлог доноси већином гласова од укупног броја чланова одбора. Образложени предлог за избор Повереника Одбор подноси Народној скупштини најкасније 60 дана пре истека мандата претходног Повереника, односно у року од 90 дана од дана доношења одлуке о разрешењу, односно о утврђивању дана престанка дужности Повереника⁸³. Након тога, Народна скупштина Републике Србије, на својој пленумској расправи, доноси одлуку о избору Повереника већином гласова свих народних посланика⁸⁴.

⁸³ *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја*, (Сл. гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021), чл. 30, ст. 14.

⁸⁴ Више о поступку избора Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности видети у: *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја*, (Сл. гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021), чл. 30.

4.2.2.4. Надлежност Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

Надлежности овог органа су уоквирене и дефинисане одредбама Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја као и Закона о заштити података о личности. С тим у вези, када се ради о слободном приступу информацијама од јавног значаја, највећи део надлежности се односи на контролисање да ли се органи у свом поступању придржавају одредаба овог законског прописа као и на обавештавање јавности о свим изменама наведеног правног акта. Повереник активно учествује и у предлагању законских решења којима се жели подстаћи боља правна заштита лица у свакодневним друштвеним комуникацијама. Осим тога, Повереник поседује и овлашћење да пред надлежним државним органима покрене процедуру оцене уставности и законитости правног прописа који је донет у сфери слободног приступа информацијама од јавног значаја. Циљ деловања Повереника јесте и побољшавање рада и деловања државних органа као и других организација којима су поверена јавна овлашћења. Осим тога, Повереник се стара и о томе да се државни органи и организације, у свом раду и поступању, придржавају свих обавеза које су им прописане законом. Повереник обучава и запослене у државним органима да имају одређена сазнања у погледу права грађана на слободан приступ информацијама од јавног значаја.

Када је реч о заштити података о личности, као најважније задатке Повереника у овој области, сходно закону, можемо издвојити: вршење надзора и обезбеђивање примене закона у складу са својим овлашћењима, старање о подизању јавне свести о ризицима, правилима, мерама заштите и правима у вези са обрадом, а посебно ако се ради о обради података о малолетном лицу, давање мишљења Народној скупштини, Влади, другим органима власти и организацијама, у складу са прописом, о законским и другим мерама које се односе на заштиту права и слобода физичких лица у вези са обрадом, старање о подизању свести руковооца и обрађивача у вези са њиховим обавезама, на захтев лица на које се подаци односе, пружање информација о њиховим правима, поступање по притужбама лица на које се подаци односе, утврђивање да ли је дошло до повреде закона и обавештавање подносиоца притужбе о току и резултатима поступка, сарађивање са надзорним органима других држава у вези са заштитом података о личности, а посебно у размени информација и пружању узајамне правне помоћи, вршење инспекцијског надзора над применом закона, праћење развоја информационалних и комуникационалних технологија, као и пословне и друге праксе од значаја за заштиту података о личности као и вођење евиденције лица за заштиту података о личности⁸⁵.

⁸⁵ Поброране надлежности Повереника као и остале ненаведене, видети у: *Закон о заштити података о личности*, (Сл. гласник РС, бр. 87/2018), чл.78, ст. 1, тач. 1-9 као и тач. 13.

4.2.2.5. Престанак мандата Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

Мандат Повереника може престати његовом вољом или услед наступања извесних објективних околности, утврђених законом, услед којих је немогуће да он и даље обавља поменућу функцију. С тим у вези, мандат може престати у следећим ситуацијама: истеком мандата, смрћу, на лични захтев, губитком држављанства, ако му правноснажном судском одлуком буде ограничена пословна способност, ако правноснажно буде осуђен на казну затвора у трајању од најмање шест месеци као и разрешењем⁸⁶.

Разрешење треба разумети потпуно другачије у односу на претходно побројане услове. Наиме, разрешење настаје у свим оним ситуацијама када Повереник након избора на функцију постане члан одређених тела која су инкомпатибилна са функцијом коју обавља као и у оним ситуацијама када он не обавља своју функцију ваљано нити се то од њега може основано очекивати у неком будућем временском периоду⁸⁷.

5. Закључна разматрања

Као што се могло приметити, питање људских права и њихове заштите је једно од најинтересантнијих питања у правној теорији. Због тога је било веома важно да одредимо праву суштину и значај људских права кроз одређивање и појашњење њихових основних особености. Надаље, било је неопходно и да одредимо положај права приватности као и права на заштиту података о личности у сложеном систему људских права и слобода. Предмет овог рада је била анализа институционалних и нормативних механизма путем којих се врши заштита података о личности. Постизањем ефикасне заштите поменутих података се постиже и пуно очување права приватности сваког појединца у друштву. Због тога је било неопходно утврдити и место и значај права приватности не само у правним оквирима већ и у животима свих нас.

Осим анализе домаћег законодавства, предмет научног чланка се сводио и на анализу међународне правне регулативе у овој области као и на анализу правне регулативе бивших југословенских република. Посебно се акценат ставио на акте Европске уније као и акте Уједињених нација и Савета Европе

⁸⁶ *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја*, (Сл. гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021), чл. 31, ст. 1, тач. 1-7.

⁸⁷ С тим у вези, "Повереник се разрешава: ако нестручно или несавесно обавља своју дужност, ако буде изабран, постављен или именован на другу јавну функцију, ако започне обављање дужности, радње или професионалне делатности без сагласности државног органа надлежног за одлучивање о сукобу интереса при вршењу јавних функција, ако постане члан политичке странке". Више о разлозима за разрешење Повереника можете видети у: *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја*, (Сл. гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021), чл. 31, ст. 4, тач. 1-4.

који су извршили можда и највећи утицај на нашу позитивну правну и законску регулативу.

*Andrija Popović, LL.M., Associate in higher education
Faculty of Law, University of Kragujevac*

HUMAN RIGHTS AND LEGAL MECHANISMS OF PERSONAL DATA PROTECTION

Summary

Since personal data is key information, that is, sets of information on the basis of which the privacy of each individual in society is preserved, the question of their protection is extremely important. It is necessary, therefore, to emphasize the need to devote ourselves to this topic in an appropriate way, precisely bearing in mind its complexity. In this regard, the author's attention will be focused primarily on normative and institutional mechanisms through which the protection of personal data is achieved, both in international legal frameworks and in the law of the Republic of Serbia. A special emphasis will be placed on describing the mechanisms of legal protection that have been established in selected countries in the surrounding area. In addition, the subject of the paper will be an analysis of the right to privacy, its definition, determination of the place, as well as the importance of the mentioned term in the legal order. In the aforementioned work, the determination of the position of human rights in the legal and social order, as well as the determination of their relationship with personal data and the right to privacy, will have a special place.

Key words: *privacy, personal data, protection, legal acts, Commissioner for personal data protection, human rights.*

Литература

Монографије, уџбеници и научни радови

Андоновић, С., Прља, Д., *Основи права заштите података о личности*, Београд, 2020.
Benedek, W., Nikolova, M., *Razumevanje ljudskih prava*, Evropski centar za obuku i istraživanje o ljudskim pravima i demokratiji, Грац, 2003.

- Вучковић, Ј., *Пружање медијских услуга и право приватности*, Зборник радова: Слобода пружања услуга и правна сигурност, Крагујевац, 2019.
- Гајин, С., *Људска права: правно-системски оквир*, Београд, 2011.
- Граховац, М., *Људска права*, Нови Сад, 2020.
- Димитријевић, В., Пауновић, М., *Људска права*, Београд, 1997;.
- Ђорђевић, С., Палевић, М., *Заштита људских права*, Крагујевац, 2017.
- Пауновић, М., *Основи људских права*, Београд, 2002.
- Пауновић, М., Кривокапић, Б., Крстић, И., *Међународна људска права*, Београд, 2021.

Међународни правни прописи

- Декларација о независности из 1776. године.
- Декларација права човека и грађанина из 1789. године.
- Директива ЕУ 2016/680 у вези са обрадом података о личности од стране надлежних органа у сврхе спречавања, истраге, откривања или прогона казњених дела или извршавања кривичних санкција.
- Директива 2002/58 у вези са обрадом личних података и заштите приватности у електронском комуникационом сектору;.
- Додатни протокол уз конвенцију о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, у вези са надзорним органима и прекограничним протоком података;.
- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године.
- Закон за заштита на личните податоци, Службен весник на РСМ, бр. 42 од 16.2.2020 година.
- Конвенција о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података.
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године.
- Модернизована конвенција о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података.
- Општа уредба о заштити података о личности ЕУ 2016/679.
- Препорука Комитета министара државама чланицама о обради личних података у контексту запошљавања.
- Препорука Комитета министара државама чланицама о обради личних података о здравственом стању.
- Смернице 3/2019 за обраду података о личности путем видео уређаја.
- Смернице за препознавање лица.
- Смернице о заштити података о деци у образовном окружењу.
- Смернице за заштиту лица у односу на обраду података у свету великих података.
- Универзална декларација о људским правима из 1948. године.
- Закон о заштити података о личности, (Сл. лист ЦГ бр. 79/08 и 70/09).
- Закон о заштити личних података (Слч гласник БиХ, бр. 49/06, 76/11 и 89/11).
- Zakon o varstvu osebnih podatkov, Uradni list RS, št. 163/22.
- Закон о provedби Опће уредбе о заштити података, НН, бр. 42/18 од 25. маја 2018. године.
- Правилник о унутрашњој организацији Агенције за заштиту личних података у Босни и Херцеговини.

Домаћи правни прописи

- Закон о заштити података о личности (Сл. гласник РС, бр. 87/2018).
Закон о јединственом матичном броју грађана (Сл. гласник РС, бр. 24/2018).
Закон о правима пацијената (Сл. гласник РС, бр. 45/2013 и 25/2019- др. закон).
Закон о пребивалишту и боравишту грађана (Сл. гласник РС, бр. 87/2011).
Закон о здравственој заштити (Сл. гласник РС, бр. 25/2019 и 92/2023- аутентично тумачење).
Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства (Сл. гласник РС, бр. 92/2023).
Закон о раду (Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење).
Закон о општем управном поступку (Сл. гласник РС, бр. 18/2016, 95/2018- аутентично тумачење и 2/2023- одлука УС).
Закон о прекршајима (Сл. гласник РС, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 - одлука УС, 91/2019, 91/2019 - др. закон и 112/2022 - одлука УС).
Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја (Сл. гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021).
Закон о државним службеницима (Сл. гласник РС, бр. 79/2005, 81/2005 - испр., 83/2005 - испр., 64/2007, 67/2007 - испр., 116/2008, 104/2009, 99/2014, 94/2017, 95/2018, 157/2020 и 142/2022).
Кривични законик (Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).
Породични закон (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015).
Стратегија заштите података о личности (Сл. гласник РС, бр. 72/2023).
Уредба о обрасцу за вођење евиденције и начину вођења евиденције у области података о личности (Сл. гласник РС, бр. 50/2009).
Устав Републике Србије, (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021).

Интернет извори

- <https://www.azlp.me/me/agencija>
<http://www.azlp.ba/>
<https://www.ip-rs.si/>
<https://azop.hr/>
<https://azlp.mk/>